

УДК 332.3:504.054

О. О. Середа,
аспірант, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8487-2548>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.16.56

УПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

O. Sereda,
Postgraduate student, Dnipro State Agrarian and Economic University

IMPLEMENTATION OF STRATEGIC DIRECTIONS FOR EFFECTIVE USE OF LAND AND RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Визначено, що земельно-ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств є запорукою успішного соціально-економічного розвитку країни, тому ефективність його використання та досягнення оптимального рівня є основою збереження природного середовища сільських об'єднаних територіальних громад і залежать від низки чинників відтворювального механізму безпечного землекористування, базисом якого є бюджетні та ринкові інструменти земельної політики регулювання процесів агросистеми.

Обґрунтовано пріоритетні стратегічні напрями ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств у повоєнний час. Запропоновано до додаткових стратегічних напрямів взаємодії сільськогосподарських підприємств та інститутів розвитку сільських територій включити напрям "Пріоритетність амплітуди ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу".

Запропоновано диференційований підхід до формування збалансованості інтересів між сільськими ОТГ та інститутами розвитку сільських територій з метою пропорційного розподілу бюджетних ресурсів на відтворення природних і еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та ефективного його використання.

Determined that the land-resource potential of agricultural enterprises is the key to the successful socio-economic development of the country. Therefore, the effectiveness of its use and achievement of the optimal level are the basis of preserving the natural environment of rural united territorial communities and depend on a number of factors of the reproductive mechanism of safe land use. Its basis is the budgetary and market instruments of the land policy of regulation of agrosystem processes.

It is summarized that the process of modernization of natural and ecological and economic elements of the land-resource potential of agricultural enterprises located within rural united territorial communities can be ensured by forming the economic and legal foundations of state influence on the development of corporate economic entities in the countryside. They are socially responsible for obtaining an economic effect due to the scaling of land use, the results of which will be directed to the reproduction and protection of agricultural lands; preserving the fertility of agricultural lands to fill the agricultural market with raw materials and finished agricultural products; promoting the spread of integrated vertical cooperation within the scope of introducing new eco-innovative technologies into business processes of a production nature, reducing the labor intensity of certain types of agricultural products, their further processing and sale.

The priority strategic directions of effective use of the land resource potential of agricultural enterprises in the post-war period are substantiated. It is proposed to include the direction "Priority of the amplitude of the efficiency of the use of land and resource potential" among the additional strategic areas of cooperation between agricultural enterprises and institutes for the development of rural areas. The priority of the specified direction can be implemented by applying a wide range of regulatory ecological and economic tools for the development of rural united territorial communities, which have a direct connection with the sectoral direction of agricultural producers, which are divided into national and selective ones according to the nature of their influence.

A differentiated approach to ensuring the balance of interests between rural territorial communities and rural development institutes is proposed for the proportional distribution of budgetary resources for the reproduction of natural and ecological and economic elements of the land-resource potential of agricultural enterprises and its effective use. As a result, optimal diversification of production will be achieved, taking into account the implemented eco-innovative technologies for the protection of agricultural lands and ensuring social responsibility for land use in rural areas.

Ключові слова: відтворення, виробничий процес, засоби виробництва, земельно-ресурсний потенціал, ефективність, повоєнний період, сільське господарство.

Key words: reproduction, production process, means of production, land resource potential, efficiency, post-war period, agriculture.

ВСТУП

Трансформаційні перетворення української економіки пов'язані із різними моделями розвитку конкурентоспроможної господарської системи, яка передбачає ключову умову стабільного розвитку екологічного виробництва — забезпечення найвищого та ефективного рівня використання ресурсів сільськогосподарських підприємств. В економічній літературі розвиток земельних відносин та ефективність використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств досліджується в різних аспектах, що знайшло відображення у наукових працях вітчизняних науковців, таких як Бабміндра Д., Буяк Л., Булигін С., Вишневська О., Вініченко І., Денисенко І., Добряк Д., Камінецька О., Лупенко Ю., Малік М., Макаренко П., Мельник Л., Месель-Веселяк В., Третьак А. та інших.

Сучасна траєкторія системи функціонування сільськогосподарських підприємств України спроможна забезпечити ефективне використання земельно-ресурсного потенціалу, який є головним генератором відтворення та охорони земель сільськогосподарського призначення, а, отже — ефективного конкурентоспроможного розвитку суб'єктів господарювання сільських територій, які вирішують продовольчу, фінансову й енергетичну безпеку землекористування в умовах екологічної кризи. Для її подолання та зменшення антропогенного навантаження на земельно-ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств на державному, регіональному та локальному рівнях мають впроваджуватись стратегічні напрями, спрямовані на безпечну інтенсифікацію землекористування в моделі розвитку сільських територій із прискореним впровадженням нових технологій, окреслюючи пріоритетні напрями стійкого економічного зростання в довгостроковій перспективі виробничого процесу. Ефективне використання земельно-ресурсного по-

тенціалу сільськогосподарських підприємств є фактором забезпечення соціально-економічної стабільності нашої країни. Тому розробка принципів та методологічних основ ефективного землекористування в Україні у повоєнний період набуває актуальності для економічної науки та практики господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Активна позиція інститутів розвитку сільських територій у повоєнному періоді підвищення ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є системоутворюючим вектором національної, продовольчої, фінансової, екологічної та енергетичної політики, що стимулює стабільні гармонізаційні процеси між регіональним та локальним рівнями [10]. При цьому, атрибути стратегічних пріоритетів формуються в збалансованій підсистемі земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, спираються на фактори забезпечення відповідних еколого-економічних та соціально-економічних відносин, які в межах сфери державного впливу ґрунтуються на ефективних програмах відтворення сільських об'єднаних територіальних громад для активізації дієвих соціально-економічних та еко-інноваційних інструментів, що впроваджуються інститутами розвитку сільських територій та спрямовані на:

- економічні передумови формування прибутковості сільськогосподарського виробництва не нижче середнього рівня по економіці держави;

- позитивні зрушення у соціалізації землекористування та захисту сільського населення у правах володіння і розпорядження землею;

- упровадження державних програм розвитку з одночасним удосконаленням інструментів реалізації державно-приватного партнерства в частині бюджетного інвестування коштів у природні та еколого-економічні еле-

менти земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та їх відновлення;

— механізмів і методів формування прозорого ринку землі шляхом забезпечення сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики з метою впровадження еко-інновацій, які підвищують ефективність використання сільськогосподарських угідь, забезпечуючи збереження та охорону земельних ділянок [7; 8; 9].

Виходячи з цього, процес модернізації природних та еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, розміщених в межах сільських об'єднаних територіальних громад, можна забезпечити шляхом формування економічних і правових основ державного впливу на розвиток корпоративних суб'єктів господарювання на селі, які мають соціальну відповідальність на одержання економічного ефекту за рахунок масштабування землекористування, результати від якого спрямовуватимуться на відтворення та охорону земель сільськогосподарського призначення; збереження родючості земель сільськогосподарського призначення для наповнення аграрного ринку сировиною та готовою сільськогосподарською продукцією; сприяння поширенню інтегрованої вертикалі співробітництва у межах запровадження нових еко-інноваційних технологій у бізнес-процеси виробничого характеру, знижуючи трудомісткість на окремі види сільськогосподарської продукції, її подальшої переробки та реалізації [4; 5; 11].

При цьому, державна підтримка збереження стабільної величини та обсягу земельно-ресурсного потенціалу в умовах циклічних спадів економіки (нестабільна система ціноутворення та валютних коливань або регулювання прибутків сільськогосподарських підприємств), має

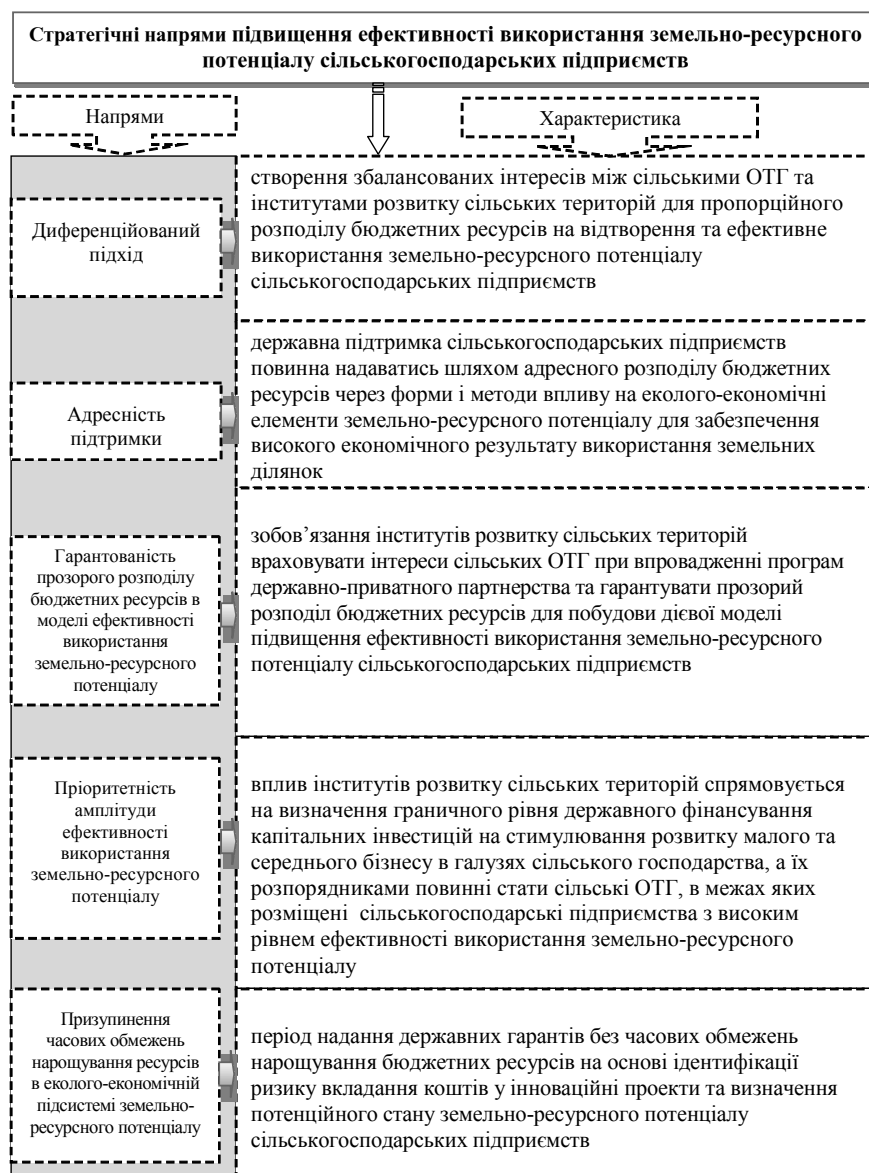

Рис. 1. Стратегічні напрями підвищення ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств

здійснюватись шляхом використання системи методів (субсидування, дотування ресурсозберігаючих еко-інноваційних технологій, підвищення зайнятості сільського населення) та формуватись виключно шляхом розробки нових важелів, які гармонізують пріоритетність інтересів інститутів розвитку сільських територій в міжгалузевому просторі збереження природних та еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств [6]. Інститути розвитку сільських територій спроможні акумулювати значний обсяг додаткових капіталізованих резервів та регулювати грошові потоки із фондів капітальних інвестицій на ефективне використання земель сільськогосподарського призначення при зба-

лансуванні природних та еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

За результатами дослідження до додаткових стратегічних напрямів взаємодії сільськогосподарських підприємств та інститутів розвитку сільських територій запропоновано включити напрям "Пріоритетність амплітуди ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу", — тобто вплив інститутів розвитку сільських територій спрямовується на визначення граничного рівня державного фінансування капітальних інвестицій, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в галузях сільського господарства, а їх розпорядниками повинні стати сільські ОТГ в межах сільськогосподарських підприємств з високим рівнем ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу, які здійснюють стимулюючий вплив на зростання ВВП, приватних інвестицій, нагромадження продуктивного капіталу в технологічні об'єкти еко-інноваційного відтворення земель сільськогосподарського призначення, підвищення родючості угідь з метою отримання прибутку та (або) досягнення іншого позитивного (соціального та екологічного) ефекту.

Пріоритетність зазначеного напрямку може реалізовуватись шляхом застосування широкого кола регулюючих еколого-економічних інструментів розвитку сільських ОТГ, що мають прямий зв'язок з галузевим спрямуванням сільськогосподарських виробників, які за характером впливу розділяються на загальнодержавні (застосовуються у рівній мірі до усіх без винятку регіонів) та селективні (застосовуються вибірково до окремих регіонів, територій чи їх груп). Загальнодержавні регулюючі еколого-економічні інструменти ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств спрямовані на створення спільних передумов регіонального розвитку сільського господарства. Заходи цієї політики мають рівномірний вплив на всі регіони країни, формуючи відтворювальний механізм безпечного землекористування та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, а також підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь. В рамках загальнодержавної політики визначаються межі самостійних і спільних дій між сільськими ОТГ та інститутами розвитку сільських територій щодо розподілу повноважень та відповідальності у всіх сферах сільського господарства із встановленням загальнодержавних правил, процедур і норм розподілу власності на земельні ділянки та рекреацію природних ресурсів.

Для цих цілей має бути впроваджений диференційований підхід до забезпечення збалансованості інтересів між сільськими ОТГ та інститутами розвитку сільських територій для пропорційного розподілу бюджетних ресурсів на відтворення природних та еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та ефективного його використання з метою досягнення оптимальної диверсифікації виробництва з урахуванням впроваджених еко-інноваційних технологій на охорону земель сільськогосподарського призначення та забезпечення соціальної відповідальності за землекористування в сільській місцевості.

Стимулюючі важелі економічних інтересів сільських ОТГ та інститутів розвитку сільських територій мають спонукати до використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств на умовах інноваційності, використовуючи регулюючі інструменти, які забезпечують своєрідне "коло державної підтримки" формування передумов взаємовигідної співпраці [3; 6]. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств, враховуючи скорегованість механізму дотування та субсидування, а також державне фінансування еко-інноваційних технологій, повинна надаватись шляхом адресного розподілу бюджетних ресурсів, розширюючи форми і методи впливу на безпечне та високопродуктивне використання сільськогосподарських угідь шляхом збереження еколого-економічних елементів земельно-ресурсного потенціалу [1; 2].

Гарантованість прозорого розподілу бюджетних ресурсів для побудови дієвої моделі ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств зобов'язує інститути розвитку сільських територій враховувати інтереси сільських ОТГ та впроваджувати програми державно-приватного партнерства за критеріями забезпечення просторової функціональності земельних ділянок, підтримки якісних екологічних ознак ґрунту, призупинення інтенсивних процесів деградації землі сільськогосподарського призначення, стабілізації рівня продуктивної активності людських ресурсів, підвищення рівня економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь.

ВИСНОВОК

Таким чином, формування програмно-цільового підходу до забезпечення державної підтримки сільськогосподарських підприємств, стійкої розбудови напрямів і векторів ефективного використання їх земельно-ресурсного потенціалу та належного законодавчого забезпечення доз-

волисть створити сприятливе середовище стійкого економічного зростання через функціонування ринку землі та зростання ролі новостворених об'єднаних громад у сільській місцевості.

Література:

1. Буяк Л.М., Пришляк К.М. Концептуальні засади формування цілей ринку земель сільськогосподарського призначення. Міжнародний журнал інноваційних технологій в економіці. 2018. № 5 (17). С. 73—78.

2. Вініченко І.І., Кобець Є.А., Середа О.О. Формування інструментів регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2023. № 3—4. С. 4—9.

3. Камінецька О. В. Оцінка ефективності управління та використання земельно-ресурсного потенціалу територій. Агросвіт. 2017. № 13. С. 39—42.

4. Лунькіна Т. І., Власюк І. М. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу в Україні: сучасний стан та напрями вдосконалення. Сучасна економіка. 2017. № 1. С. 24—29. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/1-2017/UKR/lunkina.pdf>.

5. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 р. Київ: ННЦ "ІАЕ". 2020. 247 с.

6. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1(51). С. 1-9. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>.

7. Сітковська А.О., Масляєва О.О. Земельно-ресурсний потенціал аграрного сектору: стан та особливості використання. Агросвіт. 2023. № 9—10. С. 77—81.

8. Тарасович Л. В. Парадигмальна концепція сільської економіки. Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. 2015. № 1 (48). С. 3—10.

9. Фурдичко О.І. Агроекологія: монографія. К.: Аграрна наука, 2014. 400 с.

10. Хвесик М.А., Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: монографія. К.: Кондор, 2007. 480 с.

11. Vinichenko I.I., Trusova N.V., Kurbatska L.M., Polenenka M.A., Oleksiuk V.O. Imperatives of Quality Insuring of the Production Cycle and Effective Functioning Process of the Enterprises of Agro-Product Subcomplex of Ukraine. Journal of Advanced Research in Law and Economics. 2020. № 11. 4 (50), P. 1462—1481.

References:

1. Buyak, L.M. and Pryshlyak, K.M. (2018), "Conceptual principles of forming the goals of the agricultural land market", *Mizhnarodnyy zhurnal innovatsiynikh tekhnolohiy v ekonomitsi*, vol. 5 (17), pp. 73—78.

2. Vinichenko, I.I. Kobets', Ye.A. and Sere-da, O.O. (2023), "Formation of tools for regulation of effective use of land resource potential of agricultural enterprises", *Ahrosvit*, vol. 3—4, pp. 4—9.

3. Kaminets'ka, O.V. (2017), "Evaluation of the effectiveness of management and use of the land resource potential of the territories", *Ahrosvit*, vol. 13, pp. 39—42.

4. Lun'kina, T.I. and Vlasyuk, I.M. (2017), "Corporate social responsibility of business in Ukraine: current state and directions for improvement", *Suchasna ekonomika* [Online], vol. 1, available at: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/1-2017/UKR/lunkina.pdf>. (Accessed 4 July 2023).

5. Lupenko, YU.O. Malik, M.Y. and Bulavka, O.H. (2020), *Stratehichni napryamy staloho rozvytku sil'skykh terytoriy na period do 2030 r* [Strategic directions of sustainable development of rural areas for the period until 2030], NNTS "IAE", Kyiv, Ukraine.

6. Polishchuk, H.O. (2017), "State support for small business development: domestic and foreign experience", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya* [Online], vol. 1(51), available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>. (Accessed 12 July 2023).

7. Sitkovs'ka, A.O. and Maslyayeva, O.O. (2023), "Land and resource potential of the agricultural sector: state and features of use", *Ahrosvit*, vol. 9—10, pp. 77—81.

8. Tarasovych, L. V. (2015), "Paradigmatic concept of rural economy", *Visnyk Zhytomyr's'koho natsional'noho ahroekolohichnoho universytetu*, vol. 1 (48), pp. 3—10.

9. Furdychko, O.I. (2014), *Ahroekolohiya* [Agroecology], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.

10. Khvesyk, M.A. and Holyan, V.A. (2007), *Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannya v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Institutional model of nature management in conditions of global challenges], Kondor, Kyiv, Ukraine.

11. Vinichenko, I.I. Trusova, N.V. Kurbatska, L.M. Polenenka, M.A. and Oleksiuk, V.O. (2020), "Imperatives of quality insuring of the production cycle and effective functioning process of the enterprises of agro-product subcomplex of Ukraine", *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, vol. 11. 4 (50), pp. 1462—1481.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2023 р.